

2. Волощук Н. Слово про Костя Місевича / Н. В. Волощук // Волинь. – 2003. – С. 7.
3. Губ'як Д. Козацька пісенна традиція Теробовлянщини / Д. В. Губ'як // Українська культура в контексті сучасних наукових досліджень та практичних реалій : Зб. мат. Міжнародної науково-практичної конференції. (К., 21–22 грудня 2006 р.). – К. : ДАКККіМ, 2007. – Ч. 2. – С. 262–266.
4. Дубас О. Бандурне мистецтво Галичини як складова музичної культури України. / О. І. Дубас // Зб. наук. праць обласного методичного кабінету навчальних закладів мистецтва та культури : «Проблеми сучасного мистецтва та культури». – Харків, 2001. – С. 192–200.
5. Жеплинський Б. Бандурист, патріот, борець / Б. Жеплинський // Кременець : Діалог, 1995. – С. 4–6.
6. Смоляк О. Богдан Іваноньків: творчий портрет / О. С. Смоляк // Тернопіль : ТОВ «Гал. Друк», 2005. – 19 с.
7. Штокалко З. Кобзарський підручник. / З. Штокалко // Едмонтон – Київ, Видавництво Канадського інституту українських студій, 1992. – 345с.
8. Novyny-Ternopolya [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://20minut.ua/Novyny-Ternopolya/Kult-podii/174410> У Тернопільському драмтеатрі – прем'єра комічної опери «Наталка Полтавка».
9. Novyny-Ternopolya [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://20minut.ua/Novyny-Ternopolya/Kult-podii/174944> У Тернопільському драмтеатрі – прем'єра «Наталки Полтавки».
10. Novyny-Ternopolya [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://20minut.ua/Novyny-Ternopolya/print/10188123> Тернопільські театральні вечори відкриють прем'єрою.

В статтє внимание сосредоточено на кобзарском искусстве Тернопольщины в социокультурной среде конца XX - начала XXI века. Рассмотрены основные формы бытования, а также новейшие тенденции и направления развития кобзарства Тернопольщины на современном этапе. Кобзарские традиции Тернопольщины представлены многими выдающимися именами. Проведен анализ наиболее важных конкурсов и фестивалей Тернопольщины, выявлено влияние учебных заведений и заведений искусств, государственных учреждений и Национального союза кобзарей Украины на развитие кобзарского искусства. В выводах обоснованно утверждение, что характерным признаком современного кобзарства Тернопольщины есть разноплановое и разножанровое бытование в социокультурном контексте.

Ключевые слова: бандура, кобзарские традиции, Тернопольский край, конкурсы, фестивали, драматические постановки театра, учебные заведения и заведения искусств, социокультурный аспект.

The article focuses on the Kobzar art in the socio-cultural environment of Ternopil late XX - early XXI century. Considered the basic forms of existence, as well as the latest trends and directions of development of Ternopil kobzar art at the present stage. Ternopil kobzars traditions represented many prominent names. Performed the analysis of the most important festivals and competitions of Ternopil region, revealed the effect of education and arts institutions, government agencies and the National Kobzar Union of Ukraine for the development of kobzar art. The conclusions substantiated the claim, that the characteristic feature of modern kobzar art of Ternopil region is varied and different genres of existence in the socio-cultural context.

Key words: bandura, kobzar traditions, Ternopil region, music competitions, music festivals, drama theater productions, educational and arts institutions, social and cultural aspect.

УДК 371.13: 81'243: 378

Мирон Вовк, Володимир Савчук

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена проблемі підготовки майбутніх учителів іноземних мов до організації навчальної діяльності у початковій школі. Проаналізовано особливості організації навчальної діяльності та дидактичних ігор під час вивчення іноземної мови, простежено їхній вплив на особистісний розвиток молодших школярів.

Ключові слова: учитель іноземної мови, професійна підготовка вчителів, організація навчальної діяльності учнів початкової школи, дидактична гра, готовність майбутнього вчителя до організації навчальної діяльності.

© Вовк М., Савчук В., 2014.

Проблема організації навчальної діяльності учнів під час вивчення іноземної мови в початковій школі зумовлена реформуванням змісту освіти, започаткуванням шкільного навчання з шести років, оволодінням іноземною мовою з другого класу, необхідністю реалізації творчого потенціалу учасників навчального процесу.

У контексті означеного особливої ваги набуває підготовка майбутніх учителів початкової школи з додатковою спеціальністю «Іноземна мова» до формування в молодших школярів основ комунікативної компетенції, зацікавлення та мотивації до вивчення іноземної мови як засобу спілкування. Від рівня теоретичної, методичної підготовки вчителя, вміння знаходити і використовувати ефективні форми та методи впливу на процес і результат навчальної діяльності безпосередньо залежить якість оволодіння учнями іноземною мовою.

Педагогічна діяльність учителя на етапі організації забезпечує координацію навчальних функцій суб'єктів освітнього процесу, стимулювання їх активності, розподіл навчального навантаження, залучення учнів до самостійної роботи, коригування процесу пізнання, контроль, оцінювання, аналіз результатів навчання. Організація навчальної діяльності – це один із компонентів управлінської діяльності вчителя іноземної мови, його взаємодія з учнями початкової школи, яка забезпечує засвоєння знань, формування вмінь і навичок, розвиток пізнавальних інтересів.

Результати аналізу наукової психологічної, педагогічної та методичної літератури і практичного досвіду педагогів свідчать, що майбутні вчителі іноземних мов недостатньо володіють теоретичними і методичними знаннями про вікові особливості молодших школярів, специфіку їх навчальної діяльності, використовують традиційні форми і методи роботи.

Психолого-педагогічні особливості підготовки майбутніх учителів початкової школи відображено в дослідженнях М. Вовка, М. Гайдуря, М. Овчинникової, О. Савченко, Н. Суласвої, Л. Філатової, В. Чайки [6, с. 368].

Результати аналізу дисертаційних і монографічних праць свідчать про наявні прогалини у підготовці майбутніх учителів іноземних мов початкової школи до ефективної організації навчальної діяльності учнів. Відповідно це увиразнює низку суперечностей у сучасній вищій педагогічній професійній освіті:

- між потребами сучасної початкової школи і низьким рівнем готовності майбутніх педагогів з додатковою спеціальністю «Іноземна мова» до ефективної організації навчальної діяльності в школі першого ступеня;
- між ускладненням професійної діяльності вчителя іноземної мови в початковій школі і недостатнім рівнем сформованості умінь організувати навчальну діяльність молодших школярів;
- між усвідомленням необхідності організації дидактичних ігор у процесі вивчення іноземної мови молодшими школярами і недостатністю їх використання учителями як ефективного системоторного методу навчання.

За результатами аналізу науково-педагогічної літератури з'ясовано особливості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи з додатковою спеціальністю «Іноземна мова»: спрямованість на формування комунікативної компетенції студентів; особистісна зорієнтованість підготовки; орієнтація на професійний потенціал; урахування індивідуальних, вікових психофізіологічних особливостей молодших школярів, специфіки вивчення іноземної мови та стану її викладання в традиційній системі діяльності початкової школи.

Молодший шкільний вік – це період життя дитини, під час якого активно розвиваються психічні функції, що визначають її розвиток. Тому успіх у вивченні іноземної мови на ранніх етапах залежить передусім від якості та кількості іншомовних матеріалів, відповідності методики навчання іноземної мови психофізіологічним особливостям дітей молодшого шкільного віку (мовна здібність, здатність до точної імітації, імпринтингу, легкого відтворення іншомовної фонетичної системи, комунікабельність, підлеглість авторитету вчителя, емоційність, допитливість, широта інтересів, домінування ігрових інтересів, розвинена уява, наочно-образне мислення, нестійкість уваги, нестабільність нервової системи, синкретичність сприймання (Н. Білоножка, О. Паршикова, С. Шустваль)) і професійної підготовки вчителя до організації навчальної діяльності [5, с. 41–46].

На основі аналізу різних підходів до структуризації навчальної діяльності (Т. Донченко, О. Катеруша, М. Овчинникова, О. Савченко) визначено її компоненти: цільовий (орієнтація навчання іноземної мови на досягнення практичної, освітньої, розвивальної, виховної цілей); мотиваційний (забезпечення позитивного ставлення до навчальної діяльності), змістовий (знання, вміння, навички, способи дій), процесуально-ігровий (дії, операції, ігри, за допомогою яких виконується діяльність), результативний (аналіз результатів), контрольно-оцінювальний (виявлення рівня засвоєння учнями

матеріалу, правильності виконання вправ тощо). Єдність зазначених компонентів сприяє високому рівню ефективності організації навчальної діяльності молодших школярів, яку розуміємо як упорядкованість дій учителя й учнів відповідно до цілей вивчення іноземної мови; важливий компонент управлінської діяльності вчителя [1, с. 210].

Організація навчальної діяльності як процесу складається з трьох етапів: підготовчого, виконавчого та аналітично-коригувального. На підготовчому етапі вчитель іноземної мови визначає цілі навчальної діяльності, способи їх реалізації, обсяг навчального матеріалу, підбирає засоби, необхідну літературу, визначає час, необхідний для виконання вправ. Виконавчий етап базується на взаємодії вчителя й учнів, формуванні мотивації, забезпеченні умов для виконання завдань. Аналітично-коригувальний етап передбачає оцінювання навчальних дій учнів, аналіз, коригування навчальної діяльності молодших школярів з метою сприяння вивченню іноземної мови. У дослідженні сконцентровано увагу на формах організації навчальної діяльності за кількістю учасників (індивідуальна, парна, групова, фронтальна), зовнішніми характеристиками навчального процесу (урок, консультація, додаткові вправи, домашня навчальна робота, факультатив, гурток, конкурс).

Мета статті полягає у виокремленні особливостей організації навчальної діяльності молодших школярів у процесі вивчення іноземної мови: спрямованість навчання на засвоєння іншомовних зразків, елементарних знань з іноземної мови; забезпечення відповідності навчального матеріалу індивідуальним, віковим психофізіологічним особливостям молодших школярів, мотивування навчальної діяльності; залежність результатів вивчення іноземної мови від ставлення молодшого школяра до навчального процесу; зацікавленість насамперед процесом навчання, а не результатом; дотримання принципу емоційності; необхідність використання різних форм навчальної діяльності; урахування вчителем іноземної мови потреби дітей в іграх і спілкуванні; формування комунікативної компетенції на основі використання навчальних та ігрових ситуацій.

У роботі зосереджено увагу на дидактичних іграх як системотворному методі вивчення іноземної мови, активізації навчальної діяльності. За умови осмисленого вибору та цільової організації дидактичні ігри здатні розвивати сприймання, увагу, пам'ять, мислення, мовлення, уяву та комунікативні навички молодших школярів. Дидактичну гру визначено як метод навчання фонетики, лексики, граматики, стилістики іноземної мови для оволодіння учнями знаннями, уміннями та навичками читання, аудіювання, мовлення і письма. Обґрунтовано підходи до організації дидактичних ігор: особистісно орієнтований, комунікативний, діяльнісний, сугестивний та комунікативно-ігровий. У дослідженні особливу увагу приділено комунікативно-ігровому. Доведено, що дидактичні ігри є поліфункціональними і, виконуючи певні функції (навчальну, виховну, розвивальну, комунікативну, діагностичну, ігротерапевтичну, коригувальну, мотиваційну, розважальну, моделювальну, інформативну, формувальну, соціокультурну і функцію самореалізації та міжнаціональної комунікації), забезпечують досягнення очікуваних результатів насамперед за умови їх комплексного використання з поступовим ускладненням завдань і змісту.

На основі узагальнення отриманих результатів анкетування, інтерв'ювання, спостережень, бесід із студентами під час практики, вчителями іноземних мов початкових шкіл з'ясовано, що вони мають труднощі з організацією навчальної діяльності учнів (невміння «втримати» увагу учнів на тривалій період часу та залучити до роботи всіх учасників навчальної діяльності, мотивувати їх до активної діяльності; недостатність інформації про психологічну потребу молодших школярів у грі, цінність дидактичних ігор для вивчення іноземної мови та особистісного розвитку молодших школярів; орієнтація на запам'ятовування матеріалу та відтворення інформації). На важливості спеціальної підготовки вчителя до організації навчальної діяльності під час вивчення іноземної мови молодшими школярами наголошувало 87% (47) опитаних учителів та 89,5% (182) студентів, не вважали потрібною таку методику 11% (6) педагогів та 6% (17) студентів, не визначились 1 учитель (2%) та 9 студентів (4,5%). Отже, можна стверджувати про доцільність та необхідність спеціальної програми підготовки вчителів іноземних мов до організації навчальної діяльності молодших школярів [3, с. 114–119].

Для формування у майбутніх педагогів умінь організовувати навчальну діяльність, нами проаналізовано методи активного навчання (Л. Волкова, М. Воровка, В. Коломієць, І. Куліш, О. Штепа, П. Щербань), які спрямовано на моделювання педагогічних ситуацій з метою формування професійної готовності. Готовність студентів до організації навчальної діяльності розуміємо як стан особистості, яка володіє іноземною мовою і теоретичними знаннями про зміст, форми, особливості навчальної діяльності, відповідними вміннями і навичками її організувати у процесі вивчення

іноземної мови молодшими школярами.

З метою встановлення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи з додатковою спеціальністю «Іноземна мова» до організації навчальної діяльності визначено критерії з відповідними показниками: когнітивний (сукупність знань про особливості навчальної діяльності та її організацію), реконструктивний (сформованість практичних умінь), креативно-ігровий (творчий підхід учителя до організації навчальної діяльності, вміння використовувати дидактичні ігри для вивчення іноземної мови). Відповідно до критеріїв та показників охарактеризовано три рівні сформованості готовності: початковий, репродуктивний та креативний.

На підставі означених критеріїв, показників і рівнів діагностовано стан готовності студентів до організації навчальної діяльності в початковій школі.

Результати діагностики свідчать, що підготовка студентів до організації навчальної діяльності в початковій школі потребує вдосконалення. Така ситуація пов'язана з тим, що проблеми організації навчальної діяльності не приділено достатньої уваги під час викладання дисциплін професійного спрямування; підготовку, зазвичай, зосереджено на змістовому аспекті предметів, а не на практичному; майбутні вчителі не переконані в необхідності самостійно досліджувати це питання. Основними причинами є слабка мотивація студентів працювати в початковій школі, складність роботи вчителя, низька зарплата, низький рівень володіння іноземною мовою, недостатній обсяг знань про навчальний процес, особливості організації навчальної діяльності.

Ураховуючи результати досліджень (О. Гончарова, Н. Дівінська, Т. Зубенко, Н. Сулаєва, Л. Філатова, Н. Яременко), а також наші зриси, обґрунтовано модель підготовки студентів до організації навчальної діяльності в початковій школі [7, с. 5–6].

Експеримент передбачав реалізацію підготовчого, організаційного, практичного, рефлексивного етапів.

Мета підготовчого етапу – підготовка студентів до експериментального навчання (вибір тем, визначення цілей і завдань запланованої роботи, обговорення з майбутніми вчителями іноземних мов початкової школи очікувань від навчання, мотивація до професійної діяльності, моделювання педагогічних ситуацій, навчально-педагогічних ігор, визначення ролей і правил ігор, розробка критеріїв оцінювання діяльності). Реалізовано педагогічну умову врахування у змісті фахових і психолого-педагогічних дисциплін особливостей організації навчальної діяльності учнів початкової школи. Задля цього удосконалено зміст окремих дисциплін з метою оптимізації підготовки до означеного виду діяльності («Педагогіка», «Загальна психологія», «Вікова психологія», «Педагогічна психологія», «Вступ до спеціальності», «Основи педагогічної майстерності», «Основи культури і техніки мови», «Методика навчання української мови», «Методика навчання іноземної мови в початковій школі», «Країнознавство», «Практичний курс англійської мови»). Особливу увагу було зосереджено на особливостях, формах навчальної діяльності молодших школярів, дидактичних іграх як методі навчання іноземної мови в початковій школі. Студенти готували доповіді, розробляли плани-конспекти уроків, детально аналізували компоненти, етапи організації навчальної діяльності, передбачали можливі труднощі та шляхи їх подолання.

Основою організаційного етапу стало вивчення спецкурсу «Організація дидактичних ігор у навчально-виховному процесі початкової школи (на матеріалі вивчення іноземної мови)». Таким чином, реалізовано комунікативно-ігровий підхід. Мета спецкурсу – сформувати вміння у майбутніх учителів іноземних мов організувати дидактичні ігри під час використання різних форм навчальної діяльності в початковій школі. Етап передбачав актуалізацію знань, формування в студентів організаторських, комунікативних умінь і навичок [4, с. 77–79].

До уваги майбутніх учителів було запропоновано низку лекційних, семінарських, практичних занять, дискусії, обговорення й аналіз планів-конспектів уроків, планів гуртків, консультацій з іноземної мови, навчально-педагогічні ігри, самостійну роботу та творчі завдання. Реалізуючи комунікативно-ігровий підхід, використовували, зокрема, психокорекційні та комунікативно-ігрові вправи (за І. Кукуленко-Лук'янець): «Порожній стілець» (An Empty Chair), «Актори» (The Actors), «Подарунки на день народження» (Birthday Presents), «Інтерв'ю» (Interview), «Чарівна тварина» (A Magic Animal).

Практичний етап спрямовували на формування та вдосконалення професійних умінь студентів організувати навчальну діяльність, розвиток їх творчого мислення. Відповідно реалізовано педагогічну умову – створення креативно-ігрового середовища у процесі інтерактивної взаємодії суб'єктів навчального процесу у вищій педагогічній школі. Використано навчально-педагогічні ігри, мікророзкладання, у процесі яких студенти, виконуючи завдання, вчилися організувати форми

навчальної діяльності, ігри, знаходити причини невдач, вести бесіду, діалог, аналізувати і порівнювати результати роботи, таким чином розвиваючи відповідні вміння і навички. Завдяки комунікації та іграм підготовку спрямовано на розвиток творчого потенціалу студентів, їх самостійності [2, с. 210].

Важливим елементом експериментального навчання стала самостійна робота студентів. Вона сприяла розширенню знань про навчальну діяльність, формуванню творчого мислення, дисциплінованості, відповідальності, самостійності майбутніх учителів. Використано такі види самостійної роботи зі студентами: пошук та вивчення додаткової літератури, з'ясування змісту термінів, конспектування, моделювання ситуацій, складання планів-конспектів уроків, планів гуртків, консультацій, конкурсів з іноземної мови, схем, таблиць, написання рефератів, доповідей, творчих робіт, укладання картотек публікацій, використання Інтернету для пошуку необхідної інформації, письмові контрольні роботи. Майбутні вчителі аналізували підручники для навчання іноземної мови молодших школярів, навчально-методичне забезпечення досліджуваної проблеми, періодичні видання, дидактичні матеріали тощо, створили «банк дидактичних ігор з іноземної мови».

Під час педагогічної практики студенти проводили пробні, залікові уроки з іноземної мови, організували роботу гуртків, факультативів, консультаційних пунктів, вивчали досвід використання дидактичних ігор учителями іноземних мов у початковій школі, виявляли проблеми, з'ясовували їхні причини.

Мета рефлексивного етапу – закріплення вмінь організації навчальної діяльності на основі використання методів активного навчання; аналізу та оцінки студентами власної діяльності, своїх колег, виявлення помилок у роботі, прогалин у знаннях, формування висновків та пропозицій. Його зміст передбачав представлення студентами планів і розробок різних форм навчальної діяльності, моделювання навчальних ситуацій, підведення підсумків та аналіз результатів, розробку рекомендацій для ефективної організації навчальної діяльності.

Після завершення експериментального навчання проведено зріз та виявлено зростання рівнів досліджуваної готовності.

Якщо до експериментального навчання показники рівнів сформованості готовності студентів експериментальної (ЕГ) та контрольної (КГ) груп майже не відрізнялися (лише на 1–2%), то після експериментального навчання простежено істотні відмінності між показниками.

Зміни, які відбулися в експериментальній групі, підтвердили ефективність реалізації педагогічних умов підготовки майбутніх учителів іноземних мов до організації навчальної діяльності у початковій школі. Так, креативного рівня готовності в експериментальній групі досягло 19,8% (29) студентів, водночас у контрольній – лише 8,2% (11) студентів. В обох групах більшість студентів оволоділа репродуктивним рівнем готовності до означеного виду діяльності, однак в експериментальній групі цей показник (66,9% (99) осіб) став таким у зв'язку з переходом студентів репродуктивного рівня на креативний та початкового – на репродуктивний. Натомість показники контрольної групи залишилися майже без змін (53,5% (74) осіб). В експериментальній групі суттєво зменшився початковий рівень готовності – з 43,4% (64) студентів до 13,3% (20) осіб; показник початкового рівня в контрольній групі зменшився лише на 4,7%.

Аналіз результатів отриманих даних свідчить про підвищення рівнів сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи з додатковою спеціальністю «Іноземна мова» до організації навчальної діяльності внаслідок експериментального навчання, що, відповідно, підтвердило ефективність педагогічних умов підготовки.

Висновки

Основними особливостями організації навчальної діяльності молодших школярів визначено: спрямованість навчання на засвоєння елементарних знань з іноземної мови; залежність результатів вивчення іноземної мови від ставлення молодшого школяра до навчання; зацікавленість насамперед процесом навчання, а не результатом; дотримання принципу емоційності; необхідність мотивування, використання різних форм навчальної діяльності; урахування вчителем іноземної мови потреби в іграх і спілкуванні дітей; формування комунікативної компетенції на основі використання навчальних, ігрових ситуацій; забезпечення відповідності навчального матеріалу індивідуальним, віковим психофізіологічним особливостям молодших школярів.

Готовність майбутніх учителів початкової школи з додатковою спеціальністю «Іноземна мова» до організації навчальної діяльності є станом особистості, яка володіє іноземною мовою та відповідними вміннями й навичками організувати означену діяльність молодших школярів для успішного оволодіння ними іноземною мовою.

1. Катеруша О. В. Дидактичні умови організації навчальної діяльності студентів у процесі вивчення іноземних мов : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.09 «Теорія навчання» / О. В. Катеруша. – Кривий Ріг, 2010. – 210 с.
2. Кукуленко-Лук'янець І. В. Особистісно-креативний підхід у навчанні іноземної мови / І. В. Кукуленко-Лук'янець. – Черкаси : Видавець Ю. А. Чабаненко, 2004. – С. 210 с.
3. Марчій Т. М. Проблеми підготовки майбутніх учителів іноземних мов до виховання та навчання молодших школярів / Т. М. Марчій // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. 24. – С. 114–119.
4. Марчій Т. М. Готовність студентів до організації дидактичних ігор в початковій школі / Т. М. Марчій // Обрії. – 2009. – №2. – С. 77–79.
5. Паршикова Е. А. Принципы отбора и организации материала для обучения иностранному языку в начальной школе / Е. А. Паршикова // Иноземні мови. – 2004. – № 1. – С. 41–46.
6. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник [для студ. пед. факульт.] / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 2002. – 368 с.
7. Філатова В. Вірші та наочні матеріали учнів молодших класів / В. Філатова // Англійська мова та література. – 2004. – № 11. – С. 5–7.

Статья посвящена проблеме подготовки будущих учителей иностранных языков к организации учебной деятельности в начальной школе. Проанализированы особенности организации учебной деятельности и дидактических игр во время изучения иностранного языка, обосновано их влияние на личностное развитие младших школьников.

Ключевые слова: *учитель иностранного языка, профессиональная подготовка учителей, организация учебной деятельности учеников начальной школы, дидактическая игра, готовность будущего учителя к организации учебной деятельности.*

The scientific is devoted to the problem of the future primary school teachers training with additional speciality «Foreign Language» for educational activity organization. The essence of notions «educational activity», «readiness of future foreign languages teachers for junior pupils' educational activity organization» is specified.

Key words: *a foreign language teacher, professional training of teachers, educational activity organization of primary school pupils, a didactic game, readiness of a future teacher to educational activity organization.*